

Politică și diplomatie în secolele XVII-XVIII: Matei Basarab, Vasile Lupu, Șerban Cantacuzino, Constantin Brâncoveanu și Dimitrie Cantemir

1. Definiții

Peșcheș = dar oferit de domnii Țărilor Române sultanului sau altor demnitari turci cu ocazia Bairamului.

Geigea = dare în bani plătită de domnii Țărilor Române înalților demnitari otomani, cu prilejul promovării acestora în funcții.

Mucarer = sumă plătită Porții otomane de către domnii Țărilor Române, începând cu secolul al XVI-lea, pentru a obține reînnoirea domniei.

2. Contextul internațional

- secolul al XVII-lea - s-au produs importante modificări ale raportului de forțe între marile puteri europene:

a. Începutul ascensiunii Imperiului Rus;

b. 1618-1648 - Transilvania s-a implicat în Războiul de 30 de ani;

c. 1683 - eșecul celui de-al doilea asediu turcesc asupra Vienei a marcat începutul decăderii Imperiului Otoman și deschiderea „Crizei orientale” ⇒ 1699 - prin pacea de la Karlowitz s-a consacrat pierderea de către turci a Ungariei și a Transilvaniei, care au intrat sub stăpânire austriacă.

- ca urmare a afirmării Imperiului Rus, teritoriul românesc a intrat în zona de influență a patru mari puteri: Imperiul Otoman, Polonia, Austria și Imperiul Rus.

3. Țările Române în secolul al XVII-lea

- secolul al XVII-lea - a fost caracterizat printr-o mai mare stabilitate politică, domnitorii români au renunțat la conflictul deschis cu Imperiul Otoman, înlocuindu-l cu acțiuni diplomatice menite să strângă legăturile dintre cele trei Țări Române și să le apropie pe acestea de puterile europene ostile otomanilor: Austria, Polonia și Imperiul Rus;

- a doua jumătate a secolului al XVII-lea - regimul dominației otomane asupra Țărilor Române (instituit încă din anul 1538) a devenit tot mai apăsător: grecii au fost folosiți de către Poartă pentru a controla Țările Române, au primit titluri nobiliare, funcții și pământuri, fapt ce i-a adus în conflict cu boierii români;

- regimul dominației otomane asupra Țărilor Române s-a manifestat sub două forme: economică și politică.

I. Dominația economică:

a. Tribut, **peșcheș**, **geigea** și **mucarer**: sume și daruri în bani și/sau natură ce au fost plătite de domnitorii români în schimbul menținerii păcii, a păstrării autonomiei interne, cu ocazia diferitelor evenimente ce au avut loc la curtea sultanului (căsătorii și urcarea pe tron a sultanilor), cu prilejul promovării funcționarilor otomani în funcții, respectiv pentru menținerea domnitorilor români pe tronul Țărilor Române;

b. Obligații în natură (cereale, vite și cai) și în muncă (transport și construcții);

c. Monopol comercial: dreptul turcilor de a cumpăra produse agricole românești la prețuri foarte mici.

II. Dominația politică:

a. Amestecul sultanilor în numirea domnitorilor: a dus la reducerea duratei domniilor, pe tronul Țărilor Române perindându-se, în această perioadă, un număr foarte mare de domnitori;

b. Controlul asupra politicii duse de domnitor prin intermediul boierilor români de la curtea

domnească, cât și prin trimișii Porții (în special greci): acest lucru a permis instaurarea unui climat de insecuritate politică, domnii din cele trei Țări Române fiind expuși intrigilor de la curte și subordonați intereselor boierilor, instituindu-se, astfel, regimul boieresc în Țara Românească și Moldova.

- secolul al XVII-lea - în ciuda crizei de autoritate cu care s-a confruntat domnia în Țările Române în această perioadă, au existat domnitori care s-au distins prin politica abilă dusă cu scopul ieșirii din sfera de influență a Imperiului Otoman: Matei Basarab, Vasile Lupu, Șerban Cantacuzino, Constantin Brâncoveanu și Dimitrie Cantemir.

4. Diplomația domnitorilor români

I. Matei Basarab (Țara Românească: 1632-1654):

Politica internă:

- a. Cu sprijinul boierilor români a încercat înlăturarea boierilor greci din Sfatul Domnesc;
- b. A urmărit dezvoltarea economică a țării;
- c. A sprijinit construirea de lăcașuri de cult (cea mai cunoscută ctitorie a fost Mănăstirea Arnota).

Politica externă:

- a inițiat legături cu austriecii și cu regele Poloniei, în scopul realizării unei alianțe antiotomane;
- 1633-1651 - a întreținut relații cu principii Transilvaniei, Gheorghe Rackoczi I (1630-1648) și Gheorghe Rackoczi al II-lea (1648-1660), cu care a încheiat un tratat de alianță prin care și-au promis sprijin reciproc;
- 1650 - a încheiat o înțelegere de ajutor reciproc cu hatmanul cazacilor, Bogdan Zinovi Mihailovici Hmelnițki;
- pe tot parcursul domniei sale s-a aflat în conflict cu domnul Moldovei, Vasile Lupu, care a urmărit să îi ocupe tronul.

II. Vasile Lupu (Moldova: 1634-1653):

Politica internă:

- a. S-a sprijinit pe boierii greci în conducerea țării, ceea ce i-a nemulțumit pe boierii pământeni;
- b. Om de cultură, a ridicat numeroase biserici și mănăstiri (cea mai cunoscută ctitorie domnească a fost Mănăstirea „Sfinții Trei Ierarhi” din Iași) și a publicat culegerea de legi cunoscută sub numele de *Carte românească de învățătură* sau *Pravila lui Vasile Lupu* (1646).

Politica externă:

- 1638 - a încheiat un tratat de alianță cu principele Transilvaniei, Gheorghe Rackoczi I;
- 1639 - la Ojogeni (23 noiembrie/3 decembrie) și la Nenișori (pe râul Ialomița), a încercat să îl îndeparteze de pe tron pe domnul Țării Românești, Matei Basarab, dar a fost înfrânt;
- 1644-1648 - perioada de îmbunătățire a relațiilor domnului moldovean cu Matei Basarab;
- 1646 - Vasile Lupu a încheiat cu Transilvania o convenție de bună vecinătate și de extrădare;
- 27 mai 1653 - la Finta, a avut loc ultima încercare a lui Vasile Lupu de a ocupa tronul Țării Românești ⇒ îndepartarea sa de pe tronul Moldovei.

III. Șerban Cantacuzino (Țara Românească: 1678-1688):

Politica internă:

- a. A întărit autoritatea domnească și a pus capăt anarhiei provocate de grupurile boierești, care au încercat să preia puterea;
- b. A sprijinit Biserica prin construirea de mănăstiri (Mănăstirea Cotroceni) și lăcașuri de cult (Biserica „Sfântul Eftimie” - Fundenii Doamnei).

Politica externă:

- domnitorul muntean a urmărit încheierea unei alianțe antiotomane cu Austria;
- 1683 - Șerban Cantacuzino, cu toate că a participat cu trupe alături de Imperiul Otoman la asediul Vienei, a ajutat, în secret, trupele austriece, oferindu-le acestora informații despre acțiunile trupelor inamice;
- 1684-1688 - după înfrângerea armatelor otomane în fața zidurilor Vienei, Șerban Cantacuzino a intrat în tratative cu austriecii, în vederea încheierii unei alianțe antiotomane: habsburgii i-au promis domnului muntean domnia ereditară și titlul de baron în cadrul Austriei ⇒ tratativele nu au fost însă

finalizate, ca urmare a morții domnului Țării Românești.

IV. Constantin Brâncoveanu (Țara Românească: 1688-1714):

Politica internă:

- a. S-a preocupat de întărirea autorității domnești în raport cu boierii;
- b. A reorganizat sistemul fiscal;
- c. A sprijinit Biserica prin construirea de lăcașuri de cult (Mănăstirea Hurezi și Mănăstirea Govora) și a clădit Palatul Mogoșoia (stilul brâncovenesc);
- d. A contribuit la înflorirea culturii prin sprijinul acordat tipăririi de cărți în tipografiile din Târgoviște și Râmnic.

Politica externă:

- Constantin Brâncoveanu a înțeles că alungarea otomanilor din Europa ar fi deschis calea expansiunii austriece ⇒ ca să slăbească presiunea habsburgilor, a căutat o contrapondere în Polonia și Imperiul Rus;
- domnul muntean a urmărit permanent menținerea unor relații bune cu Imperiul Otoman, pentru a nu trezi suspiciuni cu privire la politica externă antiotomană;
- 1689-1690 - relațiile cu Austria au fost încordate, Brâncoveanu fiind nevoit să respingă două atacuri ale habsburgilor asupra Țării Românești și să îi alunge pe aceștia din Transilvania;
- 1698 - Constantin Brâncoveanu a făcut propuneri Imperiului Rus în vederea declanșării unui conflict antiotoman;
- Brâncoveanu a încercat încheierea unei alianțe cu Polonia îndreptate împotriva turcilor, dar a renunțat la acest proiect datorită incapacității de luptă a statului polonez;
- 1709 - între Țara Românească și Imperiul Rus condus de Petru I cel Mare (1682-1725) s-a încheiat o convenție secretă antiotomană: conform tratatului, Petru I cel Mare a promis că va garanta independența Țării Românești, drepturile ereditare ale lui Brâncoveanu, l-a făcut pe acesta Cavaler al Ordinului Sfântul Andrei și a promis sprijin militar împotriva Imperiului Otoman;
- 1714 - la Istanbul, domnul muntean, înlăturat de la domnie de către otomani (intrigile boierești, averea mare și alianțele antiotomane pe care Brâncoveanu a încercat să le creeze pe parcursul domniei sale i-au adus sfârșitul), a fost executat, împreună cu cei patru fii ai săi și ginerele Enache Văcărescu.

V. Dimitrie Cantemir (Moldova: 1693; 1710-1711):

- domnitorul Cantemir a fost un mare cărturar al umanismului românesc, printre ocupațiile sale diverse numărându-se cele de enciclopedist, etnograf, geograf, filosof, istoric, lingvist, muzicolog și compozitor (a fost membru al Academiei de Științe din Berlin);
- principalele sale opere au fost următoarele: *Istoria Creșterii și Descrășterii Imperiului Otoman* (1714-1716), *Descrierea Moldovei* (1714-1716) și *Hronicul vechimei romano-moldo-vlahilor* (1719-1722).

Politica internă:

- a. A luat măsuri pentru întărirea puterii centrale;
- b. S-a sprijinit pe mica boierime și pe orășeni împotriva marilor boieri;
- c. A realizat o reformă fiscală.

Politica externă:

- 1710-1711 - Cantemir s-a orientat spre o alianță antiotomană cu Imperiul Rus;
- 13 aprilie 1711 - la Luțk, a încheiat un tratat de alianță cu Petru I cel Mare: conform tratatului, Imperiul Rus a recunoscut domnia ereditară în familia lui Cantemir, independența și integritatea Moldovei și a promis sprijin militar împotriva Imperiului Otoman;
- iulie 1711 - la Stănilești pe Prut, armatele ruso-moldovene au fost înfrânte de forțele otomane, iar Dimitrie Cantemir s-a refugiat la curtea împăratului Rusiei.

5. Urmări

- 1711/1716 - în Moldova, în contextul încheierii domniei lui Dimitrie Cantemir, și în Țara Românească, după finalizarea domniei lui Ștefan Cantacuzino (1714-1716), Imperiul Otoman a înlocuit domniile pământene cu cele fanariote.

Pentru o mai bună înțelegere a subiectului studiat vizionați următoarele videoclipuri:

<https://www.youtube.com/watch?v=xKFVV4pAaso>

<https://www.youtube.com/watch?v=Fu6GhL6MhfA>

<https://www.youtube.com/watch?v=WzvrCL7dGp4>

BIBLIOGRAFIE:

1. Dumitrescu, Doru, Manea, Mihai, *Mic dicționar enciclopedic de termeni istorici*, Editura Meronia, București, 2008.
2. Barnea, Alexandru (coordonator), Manea, Vasile Aurel, Palade, Eugen, Teodorescu, Bogdan, *Istorie: Manual pentru clasa a XII-a*, Editura Corint, București, 2007.
3. Petre, Zoe (coordonator), Căpiță, Carol, Stănescu, Ecaterina, Lung, Ecaterina, Livadă-Cadeschi, Ligia, Ciupală, Alin, Țurcanu, Florin, Vlad, Laurențiu, Andreescu, Sorin, *Istorie: Manual pentru clasa a XII-a*, Editura Corint, București, 2008.
4. Adăscăliței, Felicia, Lazăr, Liviu, *Istorie: Manual pentru clasa a XII-a*, Editura Corvin, Deva, 2007.
5. Băluțoiu, Valentin, Grecu, Maria, *Istorie: Manual pentru clasa a XII-a*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2007.
6. Scurtu, Ioan, Cristea, Nicolae, Curculescu, Marian, Dincă, Constantin, Soare, Aurel Constantin, *Istorie: Manual pentru clasa a XII-a*, Editura Economică Preuniversitară, București, 2008.
7. Dondorici, Florentina, Lica, Elena Emilia, Poamă, Emil, Ionescu, Vasile, Osanu, Octavian, Stoica, Relu, *Istorie: Manual pentru clasa a XII-a*, Editura Gimnasium, București, 2008.
8. Stan, Magda, Vornicu, Cristian, *Istorie: Manual pentru clasa a XII-a*, Editura Niculescu ABC, București, 2015.
9. Bărbulescu, Mihai, Deletant, Dennis, Hitchins, Keith, Papacostea, Șerban, Teodor, Pompiliu, *Istoria României*, Editura Corint Educațional, București, 2014.
10. Giurescu, Constantin C., *Istoria Românilor*, Editura ALL, București, 2019.
11. Constantiniu, Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2008.
12. Bulei, Ion, *O istorie ilustrată a românilor*, Editura Litera, București, 2018.
13. Djuvara, Neagu, *O scurtă istorie ilustrată a românilor*, Editura Humanitas, 2013.
14. Pop, Ioan-Aurel, *Scurtă istorie a românilor*, Editura Litera, București, 2019.
15. Hitchins, Keith, *Scurtă istorie a României*, Editura Polirom, Iași, 2015.
16. XXX, *Cei mai de seamă domnitori români*, Editura Silvius Libris, Chișinău, 2015.
17. Otu, Petre (coordonator), *100 de bătălii din istoria românilor*, Editura Litera, București, 2021.
18. Murgescu, Bogdan, *Țările Române între Imperiul Otoman și Europa creștină*, Editura Polirom, Iași, 2012.